

Forslag: Giv højmissen fri i en toårig forsøgsperiode

På bispemødet i april i år har biskopperne besluttet at søge midler til etablering og drift af en nyskabelse kaldet 'Liturgisk Forum'. Foreløbigt med henblik på en otteårig projektperiode.

I januar 2022 aftalte biskopperne at søge etableret et liturgisk forum, der, som det hedder, "skal virke for at kvalificere og understøtte det liturgiske arbejde i folkekirken". Siden har en arbejdsgruppe udarbejdet en rapport om det påtænkte liturgiske forum. I rapporten hedder det helt overordnet:

"Formålet med 'Liturgisk Forum' er at styrke gudstjenestelivet bredt i folkekirken. Liturgisk Forum er en nyskabelse, der muliggør, at der kan arbejdes bevidst med forskellige gudstjenesteformer nationalt og lokalt på tværs af faggrupper ..."

Og videre:

"Ambitionen er, at 'Liturgisk Forums' arbejde skal tjene til at kvalificere og understøtte arbejdet med gudstjenestelivet og styrke samspillet mellem præst, kirkemusiker og menighedsråd og folkekirkens medlemmer på det liturgiske område, samt at arbejdet når bredt ud i folkekirken."

Områder 'Liturgisk Forum' skal holde sig fra

Arbejdsgruppen har udmøntet målsætningen i en række anbefalinger og forslag til arbejdsopgaver for det påtænkte liturgiske forum. De skal ikke omtales her. De står at læse i referatet fra det seneste bispemøde.

En enkelt anbefaling vil jeg dog tage frem, fordi den udstiller folkekirkens uforløste forhold til liturgisk fornyelse. Arbejdsgruppen foreslår nemlig, at det liturgiske forums arbejdsopgaver "målrettes liturgiske områder, som traditionelt ikke kræver eller rammesættes af autorisation."

Der er altså områder, som det liturgiske forum skal holde sig fra at tage op. Ikke mindst er det højmissen, der sigtes til, idet højmissen i modsætning til andre liturgiske områder er "rammesat" af en autoriseret ordning, og denne autoriserede ordning har biskopperne altså ikke set nogen grund til at tage op til overvejelse, hvis man skal at dømme efter udfaldet af bispemødet i januar 2022.

Løjnefaldende problemer

På det nævnte bispemøde blev der truffet en række vidtrækkende beslutninger om folkekirkens liturgi. Biskopperne besluttede at søge nedsat en dåbskommission og en nadverkommission. Men man leder forgæves efter skridt til også at få nedsat en højmessekommission.

Dette kan forekomme overraskende, da folkekirkens gudstjenestepraksis trods alt har været genstand for en omfattende offentlig liturgidebat, iscenesat af biskopperne, og skønt der også uanset debatten synes at være nok at tage fat på for en højmessekommission.

En række åbenbare problemer i den autoriserede højmesseordning springer i øjnene. Lad mig nævne de mest iøjnefaldende:

Højmessens disposition er udpræget rodet. Tekstlæsning finder sted snart fra alteret og snart fra prædikestolen, som om det er uden betydning for læsningernes liturgiske funktion, om ordene lyder fra alteret eller fra prædikestolen.

Noget tilsvarende kan siges om kirkebønnen, der er henlagt til at lyde fra prædikestolen, som om det er uden betydning for forståelsen, om bønnen lyder fra prædikestolen eller fra alteret. Men kirkebønnen skal ikke fremstå som en forlængelse af præstens prædiken. Kirkebønnen skal fremstå som menighedens forbøn for de ikke-tilstedeværende.

Retfærdigvis skal det dog medgives, at den gældende højmesseordning rummer adgang til at tage kirkebønnen ned fra prædikestolen og lade den lyde fra alteret. Men stadigvæk vil kirkebønnen komme til at lyde før nadveren.

Den rækkefølge kan umuligt være særlig velovervejet. Den naturlige rækkefølge må være, at kirkebønnen kommer efter nadveren, således at kirkebønnen kan blive menighedens svar på det nådens fællesskab, som nadveren er det sakramentale udtryk for.

Også den apostolske trosbekendelse er placeret uden større omtanke i højmissen. Trosbekendelsen hører ikke hjemme i højmessens hovedafsnit kaldet "Ordet", da trosbekendelsen ikke bidrager til udfoldelsen af den pågældende gudstjenestes specifikke tema og derfor må opleves som et forstyrrende indbrud i den sammenhæng, der ellers kan søges etableret igennem gudstjenestens salmevalg.

Anbragt i gudstjenestens indledning kunne trosbekendelsen derimod nok have en fornuftig funktion, nemlig som menighedens fælles ihukommelse af den dåbspagt, der er grundlaget for, at menigheden holder gudstjeneste.

Overlæsset liturgi

Højmessens liturgi er overlæsset i den forstand, at der ofte er ting, der ikke fungerer og derfor kører liturgisk tomgang. Her sigter jeg især til bibelske læsninger, der læses uformidlet, og som det ikke har vist sig muligt for præsten at bruge til noget i dagens prædiken.

Den menige kirkegænger, som ikke er særligt velbevandret i det bibelske univers, vil næppe hente større opbyggelse af bibelord, der blot læses op, men ellers får lov at blafre i vinden uden udlægning. Uden forkundskaber kan det oplæste bibelord måske ligefrem lyde som tungetale.

Det bør i grunden være et elementært krav til folkekirkens højmesseordning, at alle bibelord, der lyder i højmissen, skal være umiddelbart forståelige. Og hvis de ikke er det, skal de i hvert fald ledsages af nødtørftig udlægning. Men i øvrigt bør der ikke læses flere tekster i højmissen, end der reelt er brug for.

Lad mig nævne et par småting i den autoriserede liturgi, som tiltager sig urimeligt megen opmærksomhed i den samlede højmesseoplevelse. Den ene småting er den omstændighed, at folkekirken har to autoriserede udgaver af Fadervor.

Jeg synes, det afstedkommer unødigt liturgisk flimmer, at nogle præster siger "vorde" og "thi", medens andre siger "blive" og "for". Det er ganske enkelt noget pjat at have to autoriserede udgaver af Fadervor.

Den anden småting, jeg vil pege på, er højmesseordningens rejse-sig-op-anvisninger, der foranlediger mange præster til at berige højmessens liturgi med mere eller mindre uskønne rejse-sig-op-kommandoer for at få menigheden til at rejse sig de steder, der er angivet i ritualbogen.

At gøre noget ved den manglende samdrægtighed om Fadervors ordlyd og at gøre noget ved folkekirkens problematiske rejse-sig-op-praksis er selvfølgelig ikke i sig selv begrundelse nok for at give folkekirkens højmesse et større hovedeftersyn. Der er tale om afgrænsede problemer, som biskopperne for længst kunne have løst på folkekirkens vegne ved at udsende passende vejledninger eller henstillinger.

Men intet er sket. Biskoppernes passivitet i så henseende afspejler en generel uvilje mod at ændre noget i folkekirkens højmessepraksis.

Gummiformuleringer

På bispemødet i 2022 var behovet for en højmesserevision slet ikke på dagsordenen. Allerede inden da havde biskopperne nemlig lagt sig fast på, at der ikke var grund til at overveje behovet for en ny højmesseordning.

I en kronik fra november 2021 i Kristeligt Dagblad sammenfatter de tre biskopper Elof Westergaard, Marianne Christiansen og Tine Lindhardt deres stillingtagen angående højmesse i denne formulering: "Vi ønsker at bevare 1992-ordningen og at styrke den fælles løbende fornyelse af folkekirkens liturgi".

Som begrundelse for deres stillingtagen henviser de til nogle tendenser i den førte debat om folkekirkens højmesse. De har bemærket sig "et bredt ønske om at fastholde en autoriseret ordning med en større eller mindre lokal fleksibilitet. Såvel frihed som genkendelighed vægtes."

Og det hedder videre: "Der udtrykkes fra mange sider påskønnelse af den nuværende ordning, dens forankring i traditionen og dens slidstyrke. Ganske få ønsker grundlæggende ændringer."

I den omtalte kronik har biskopperne altså fundet behov for at referere anonyme røster i folkedybet, der udtrykker "påskønnelse af den nuværende ordning", hvad denne gummiformulering så nærmere skal betyde, hvorimod biskopperne ikke har set nogen grund til at referere konkrete kritikpunkter, der er kommet frem i debatten om højmesseordningen.

Er højmesse tjent med drypvis ændringer?

Summa summarum: Biskopperne vil ikke røre ved den nuværende højmesseordning. Og det vil de dog alligevel, når det kommer til stykket.

Ikke så meget igennem det påtænkte liturgiske forum, men mere igennem nogle andre tiltag, som biskopperne besluttede i 2022. Således skal en arbejdsgruppe forberede en revision af 2. tekstrække "først og fremmest med henblik på epistler og gammeltestamentelige læsninger".

Ganske bemærkelsesværdigt er det, at den reviderede tekstrække ifølge biskoppernes udmelding skal sendes i høring og forelægges kirkeministeren med henblik på autorisation. Det fremgår ikke, om den reviderede 2. tekstrække skal autoriseres som et valgfrit alternativ til den nuværende 2. tekstrække, eller om den nye tekstrække skal slå den gamle af banen.

Under alle omstændigheder vil der være tale om et indbrud i den autoriserede højmesseordning. Der er lagt op til en drypvis ændring af den autoriserede højmesse. En omautorisering af den, om man vil.

Noget lignende gør sig gældende i forbindelse med den nadverkommission, der efter planen skal nedsættes om nogle år. Som bekendt indgår nadveren i den nuværende højmesse som et integreret led. Hvis nadverkommissionens arbejde fører til en ny kongeligt autoriseret nadverliturgi, vil der igen her være tale om en drypvis ændring af højmesse.

Man kan spørge, om højmessen er tjent med drypvise ændringer, eller om det ikke var rimeligere at iværksætte en samlet, omfattende revision af højmesseordningen? På den anden side kan en højmessekommission jo godt siges at være et stort apparat at sætte i gang. Måske skræmmer sporene fra 1980'ernes liturgiske reformarbejde.

Giv den autoriserede højmesseordning orlov

Jeg tror, sagen ville stille sig enklere, hvis biskopperne gav køb på den holdning, at lige netop højmessen har brug for minutiøs topstyring af dens liturgi, hvorimod alle andre gudstjenesteformer sagtens kan klare sig uden minutiøs topstyring.

Et konkret forslag fra min side skal derfor i al sin enkelthed være, at biskopperne bevilger den autoriserede højmesseordning orlov i en forsøgsperiode! Jeg forestiller mig, at højmessen i en toårig forsøgsperiode skal være undergivet samme liturgiske frihed som de gudstjenester, der ikke er højmesser. I forsøgsperioden skal højmesseordningen altså blot have vejledende status.

En forsøgsvis frigivelse af højmessen trækker ikke noget ned over hovedet på nogen. De præster og menigheder, som er glade for den nuværende højmesseordning, kan jo bare fortsætte, som om intet er hændt. Men de, som ønsker at afprøve nogle ændringer af liturgien, får nu mulighed for at afprøve dem uden at skulle indsende ansøgninger på stribe.

De vil også kunne udveksle erfaringer med andre præster og menigheder, som arbejder med forsøg på liturgisk fornyelse. Hvis de liturgiske erfaringer fra forsøgsperioden samles ordentligt op, tror jeg, at de samlet set vil kunne blive til gavn for udviklingen af folkekirkens gudstjenesteliv.

Vil en toårig liturgisk forsøgsperiode betyde svækkelse af folkekirkens liturgiske autoritet? Det tror jeg ikke. Jeg mener, at der i den liturgiske undtagelsestid under corona-restriktionerne gennemgående har været lagt både stor liturgisk kreativitet og stor ansvarlighed for dagen fra præsters og menigheders side.

Og jeg nægter at tro andet, end at der rundt om i landet stadig lægges god ansvarlighed for dagen ved de mange forskellige slags gudstjenester, der ikke er højmesser.

Biskopperne burde derfor efter min mening ikke være bange for at åbne op for toårige forsøg med højmessens liturgi.